

10. Гнідець Р. Б. Центральний підбаневий простір храму і його архітектурно-конструктивне вираження // Будівництво України. Науково-виробничий журнал.- Київ: Укрархбудінформ, 2006.- 3 4.- С. 2-6.

11. Гнідець Р. Б. Типологія та форма баневих завершень сучасних церков у просторі міста // Вісник НУ „Львівська політехніка”. Архітектура.- Львів: В-во НУ „Львівська політехніка”, 2006.- № 568.- С. 186-191.

12. Яців М. Б. Архітектурно-просторова організація. – С. 10-12.

УДК 726.71

АНСАМБЛЬ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ЦЕРКВИ В БУЧАЧІ.

Чень Л. Я., ст. викл., к. арх.

Національний університет «Львівська політехніка»

Тел. (0322) 58-22-08

Анотація. Стаття присвячена розгляду архітектурно-планувальних особливостей ансамблю Миколаївської церкви в Бучачі та проведенню аналізу планувально-просторового розвитку впродовж століть.

Ключові слова – церква св. Миколая, план, архітектурно-просторове вирішення ансамблю, інтер'єр храму, іконостас, конхи, дзвіниця.

Проблема дослідження. Сакральне будівництво завжди акумулює в собі духовну і моральну культуру народу. Всі храмові споруди являють собою осередок духовності української нації, і своєрідно відображають її історію. Особливу увагу серед храмових споруд міста Бучача привертає Миколаївська церква.

Мета роботи. Розкрити архітектурно-планувальні особливості ансамблю Миколаївської церкви.

Задачі роботи. Проаналізувати планувально-просторовий розвиток ансамблю Миколаївської церкви впродовж століть.

Старовинне місто Бучач на Тернопільщині з багатим історичним минулим і численними архітектурними пам'ятками, належить до найоригінальніших поселень України. Розташоване місто на обох берегах глибокого каньйону ріки Стрипи в оточенні високих пагорбів, має неповторне архітектурне обличчя, що формувалося протягом XV – XIX століть.

Над бурхливим потоком, що мчав вузьким кам'янистим річищем, утворюючи кілька водоспадів, від якого зараз залишилося лише русло цього потічка, на скелі розташований ансамбль Миколаївської церкви. За переданням, на місці нинішньої Миколаївської церкви існувала давня дерев'яна церква, яка мабуть під час пожежі міста згоріла. Перші відомості про муровану Миколаївську церкву знаходимо в старих актах, де вона називається міською [1]. Її було споруджено в 1610 р. Марією Могилянкою сестрою київського митрополита Петра Могили, дружиною брацлавського воєводи Степана Потоцького. Храм споруджений на зразок буковинських церков [2]. Церква кам'яна, відноситься до триконхових безкупольних храмів, що походять з візантійської архітектури. В ній поєднано тип української тридільної церкви з молдавськими конховими храмами. В плані однонавна з видовженою гранованою вівтарною частиною і квадратним притвором (рис. 1) До нави симетрично примикають маленькі півкруглі конхи-апсиди. Особливістю Миколаївської церкви є витягнута по повздовжній осі нава з характерним зальним простором, розкритим в глибину. Нава перекрита півциркульним склепінням з розпалубками, апсида – зімкнутим, притвор – хрестовим. В храмі домінує глибинне розкриття внутрішнього простору (рис. 2).

Про оборонне призначення храму свідчать високо винесені вікна, що служили бійницями. Над бабинцем знаходилась спочатку оборонна вежа, яка не збереглась [3], тепер винтові сходи ведуть на хори Похиле, прямокутної форми, церковне подвір'я, обнесене кам'яною стіною, служило першим кільцем оборони. © Чень Л. Я., 2010

Триконхові храми були розповсюджені в країнах Балканського півострова і в Молдавії (монастирські церкви в Путні XV ст., Петреуці XV ст., Сучаві поч. XVI ст.) з якими Україна знаходилась в тісних зв'язках. Українські храми значно відрізняються від молдавських аналогів власною розробкою об'ємно - просторових форм: внутрішній простір не розділений на окремі частини, менш складний перехід до куполу. В Україні храми такого типу були на Буковині, пізніше були поширені особливо на Поділлі (Івано-Предтеченська і Петропавловська церкви в Кам'янці-Подільському (XV – XVI ст.), Різдва Христового в Тернополі (1596 – 1598), Онуфріївська церква в Гусятині (II пол. XVI ст.), Онуфріївська в Жизномирі біля Бучача (XVI ст.), в Старому Скалаті (1673 р.), Онуфріївська церква в Лаврові (XVст.). Всі ці храми характеризуються порівняно невеликими розмірами, монументальністю, лаконічністю, без надмірного оздоблення, зате вони визначаються великою гармонією і чистотою архітектурних об'ємів.

Основним духовним і архітектурно-мистецьким акцентом Миколаївської церкви є бароковий іконостас (рис 5), досконалої форми і пропорцій, який походить з 1660 – 1661 рр. [4], поставлений на кошти міщан при підтримці Миколи Потоцького [5]. Він за своїми мистецькими вартостями подібний до творів галицького мистецтва - іконостасів богородчанського, рогатинського. Розміщений в півкруглому склепінні бучацький іконостас, чотирихярбусний у формі піраміди, завершується трикутником, над яким розміщена ікона "Бога-Отця Вседержителя" в круглій композиції маленьких ангелів.

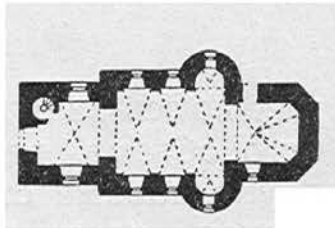

Рис.1. План Миколаївської церкви в Бучачі

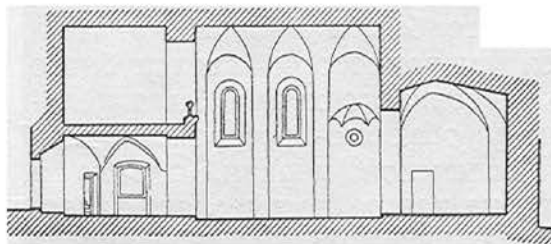

Рис. 2. Розріз Миколаївської церкви в Бучачі.

Рис.3. Загальний вигляд Миколаївської церкви з дзвіницею в Бучачі(фото 1930-х рр.)

Рис.4. Загальний вигляд сучасної (фото 2009 р.)

Рис.5. Іконостас Миколаївської церкви (фото 2009 р.) Рис.6. Дзвіниця Миколаївської церкви 2009 р. (фото 2009 р.)

Ікони в іконостасі посаджені між різьбленими пустотілими колонами, орнаментованими виноградною лозою, що створюють рух вгору, які поярусно підносяться до головної ікони «Моління» з Ісусом Христом, Богородицею та Іваном Хрестителем. В першому ярусі іконостасу розміщені чотири намісні ікони: «Ісус Христос», «Богородиця», «Миколай», «Благовіщення», які розміщені в простінках між царськими та ризницькими і дияконськими вратами. Намісні ікони виконані на золотому тлі, помережаному гравірованими візерунками. Уступом нижче ризницькі та дияконські двері оздоблені ажурно-різьбленими пустотілими колонками. Над царськими воротами в другому ярусі розміщений образ «Тайна вечеря», до якого похилими фризами йдуть 12 празничних ікон – від «Благовіщення», «Різдва» до «Успіння», які губляться в багатому орнаменті винограду і троянд. Третій ярус містить шість, згрупованих по двоє, ікон апостолів в широких арках та головну ікону «Моління», розміщену в центрі. Четвертий ярус пророків після реставрації іконостасу в 1980-1981 рр. відсутній [6]. Завершується вся композиція символічним «Сяйвом». Центром композиції іконостасу виступають Царські ворота, які складаються з двох половин, оздоблені симетрично розміщеними двома ажурно різьбленими вазонами з виноградною лозою, в буйних вигинах стебел вкомпоновані по три медальйони з скульптурними фігурками чотирьох євангелістів: Матвія, Марка, Луки, Іоана та сцени «Благовіщення». Яскравий декоративний живопис ікон прекрасно гармоніює з позолою різьби на вишневому тлі.

До найбільших скарбів церкви св. Миколая варто віднести ікону «Богородиці» з XVI ст., що розміщена на східній стіні вітваря, привезена з Молдавії до Бучача Марією Могилянкою [7]. До середини XVIII ст. ця ікона знаходилася у замковій каплиці, яка згодом Марією Могилянкою була передала до церкви св. Миколая.

Перед царськими воротами висить велика срібна лампада з 1656 р. [8], тонкої ювелірної роботи, подарована Миколою Потоцьким. Храм прикрашений люстрами XVIII ст., що являють собою високохудожні ювелірні твори.

В храмі є проповідальниця (амвон), споруджена очевидно у XVIII ст. Миколою Потоцьким, оздоблена гірляндами троянд, над якою розміщена скульптурна композиція Бога – Отця та ангелів, що моляться навколішках по боках. Храм був прикрашений фресковими розписами, які були знищені під час ремонтних робіт. Зараз храм розписаний олійними фарбами.

Під час пожежі в місті було знищено завершення і покрівлю церкви. Згодом церкву було відбудовано (рис. 3). Через відсутність первісних іконографічних матеріалів не можливо точно вказати яке первісне завершення мала церква. Після відбудови церква св. Миколая над центральною частиною завершується сигнатуркою (рис. 4). Головний західний фасад увінчується трикутним фронтоном, Монументальні фасади декоровані широким ка-

рнизом, а півкруглі конхи оживляють композицію фасадів. Над вхідними дверима церкви вирізьблений герб Могилів з гербом Потоцьких - фундаторів храму.

Миколаївський храм композиційно доповнює з півдня, в куті церковного подвір'я, квадратна в плані, двоярусна дзвіниця, до якої з обох боків примикають кам'яні стіни огорожі. Її дерев'яна каркасна конструкція обшита на першому поверсі каменем, на другому – міддю [7] (рис. 6).

Церква св. Миколая неодноразово реставрувалась та добудовувалась, зокрема в притворі було пробито низькі вікна для покращення освітлення храму, добудовано з заходу тамбур з прибудовою.

Незважаючи на пізнішу добудову, церква св. Миколая порівняно добре зберегла свої первісні архітектурні форми (рис. 4).

Висновки. На основі проведеного аналізу бібліографічних джерел виявлено архітектурно-планувальні особливості Миколаївського храмового ансамблю., в якому поєднана цілісність і гармонія, досягнуті шляхом співвідношення масштабу храму і дзвіниці. оточених кам'яними стінами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарук І. Церква св. Миколая // Бучач і бучаччина. – Нью-Йорк – Лондон – Париж – Сідней - Торонто – 1972. – С. 65
2. там же, с.65
3. Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР в 4 т., т. 4, Киев- „Будівельник” 1986,- С. 54.
4. Г.Н.Логвин. Архітектурно-художні пам'ятки України.- Київ 1966
5. Дуда І. Бучач. путівник – Львів. Видавництво”Каменярь” -1985 – С. 40.
- 6.там же, с. 40
7. Бондарук. Церква св. Миколая // Бучач і бучаччина. – Нью – Йорк – Лондон – Париж – Сідней - Торонто – 1972. – С. 65
8. там же, с. 65
9. Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР в 4 т., т. 4, Киев- „Будівельник” 1986. – С. 54.

УДК 726.54(292.451/.454)

КОНФІГУРАЦІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЦЕРКОВНИХ ДІЛЯНОК ХРАМІВ УКРАЇНЦІВ КАРПАТ

Тарас Я. М., кандидат архітектури, завідувач відділу етнології сучасності Інституту народознавства Національної Академії Наук України м. Львів.

Анотація. Згідно кадастрів поч. ХІХ ст. визначені конфігурації церковних ділянок, обґрунтовано їх вибір, висвітлено благоустрій церковного подвір'я.

Ключові слова: конфігурація церковних ділянок, коло, овал, церкви Карпат, Прикарпаття.

Постановка проблеми. Проблема, порушена в даній статті, важлива для розуміння генези української сакральної дерев'яної архітектури, висвітлення традицій благоустрою церковного подвір'я.